

elvégeztem a vizsgálatok értékelését.

A gyűjtőhelyek leírása, a gyűjtés eredményei

1. Szalajka-forrás. Aljzat: világosszürke mészkő; pH: 6,8; víz hő: 10°C; vízsebesség: 0,28 m/sec; vízmélység: 10-15 cm. A kirándulóktól erősen igénybevett terület.
Faj: Sadleriana pannonica: 372 db; A: 2,32; K: 56,25 %; D: 100 %; diszperzió: inzuláris.
2. Szalajka-patak, a Felső-tó kifolyónyilásánál. Aljzat: agyapala mészkőlelencsékkel, a mederben világosszürke mészkő, sőt jónéhány kohósalakdarab is volt! pH: 7,0; víz hő: 18°C; vízsebesség: 0,41 m/sec; vízmélység: 10-12 cm. A kirándulóktól erősen igénybevett terület /1. ábra/.
Faj: Sadleriana pannonica: 45 db; A: 0,28; K: 11 %; D: 93,7 %; diszperzió: inekvális. Anisus spirorbis: 3 db; A: 0,018; K: 1,25 %; D: 6,25 %; diszperzió: inekvális.
3. Szalajka-patak, az Erdei múzeum bejáratánál. Aljzat: mésztufa; pH: 6,8; víz hő: 17,5°C; vízsebesség: 0,27 m/sec; vízmélység: 15-35 cm. A gyűjtőhelyen nem volt élő puhatestű egyed!
4. Szalajka-patak, a Szikla-forrás felett 150 m-re. Aljzat: mésztufa; pH: 6,8; víz hő: 17°C; vízsebesség: 0,38 m/sec; vízmélység: 20-25 cm. A gyűjtőhelyen nem volt élő puhatestű egyed!
5. Szalajka-patak, a Szikla-forrás befolyása. Aljzat: sötétszürke algás mészkő, mésztufás hordalékkal; pH: 6,4; víz hő: 17°C; vízsebesség: 0,21 m/sec; vízmélység: 14-34 cm. Csaknem háborítatlan terület /2. ábra/.
Faj: Sadleriana pannonica: 3999 db; A: 24,9; K: 99,97 %; D: 100%; diszperzió: kummulativ.
6. Szalajka-patak, a Szikla-forrás alatti hid. Keresztmetszetvizsgálat. Aljzat: sötétszürke algás mészkő, mésztufás hordalékkal; pH: 7,1; víz hő: 16,5°C; vízsebesség: a bal part: 0,45 m/sec, közép: 0,71 m/sec, jobb part: 0,22 m/sec; vízmélység: 0-28 cm. A bal part kismértékben háborgatott /3. ábra/.
Faj: Sadleriana pannonica: 2332 db; A: 10,4; K: 67,5 %; D: 100 %; diszperzió: inzuláris.
7. Szalajka-patak, a Szikla-forrás alatti hídtól 150 m-re. Aljzat: sötétszürke algás, májmosás mészkő, mésztufás hordalékkal; pH: 6,4; víz hő: 16°C; vízsebesség: 0,55 m/sec; vízmélység: 15 cm. Csaknem teljesen háborítatlan terület.
Faj: Sadleriana pannonica: 2478 db; A: 15,4; K: 94,4 %; D: 100 %; diszperzió: kummulativ.
8. Szalajka-patak, a Vadbemutató feletti hid. Aljzat: sötétszürke algás mészkő, mésztufás hordalékkal; pH: 6,8; víz hő: 16,8°C; vízsebesség: 0,45 m/sec; vízmélység: 10-15 cm. Kismértékben háborgatott terület.
Faj: Sadleriana pannonica: 1123 db; A: 7,0; K: 95,7 %; D: 100 %; diszperzió: kummulativ.
9. Szalajka-patak, a Tófalusi-völgy bejárata. Aljzat: patakhordalék; pH: 6,9; víz hő: 18°C; vízsebesség: 0,63 m/sec; vízmélység: 25-30 cm. A közelben lévő táborhely és parkírozó miatt háborgatott terület. A gyűjtőhelyen nem volt élő puhatestű egyed!
10. Szalajka-patak, a Szalajka-völgy bejárata. Aljzat: patakhordalék; pH: 6,8; víz hő: 18,5°C; vízsebesség: 0,54 m/sec; vízmélység: 18-

24 cm. Nagyon erősen igénybevett terület. A gyűjtőhelyen nem volt élő puhatestű egyed!

Az eloszlásvizsgálat értékelése: A gyűjtések anyagát a Sadleriana pannonica 10.369 db, és a Felső-tóban nagy tömegben élő, a patakba lemosódott Anisus spirorbis 3 db egyede adta. A statisztikai értékeléshez 10 gyűjtőhely 104 kvadrátja 1664 db részegységének adatát használtam fel.

A Sadleriana pannonica mészkőhegységek forrásainak, tisztavízű patakjainak szűk ökológiai tűrőképességű faja. A Bükk és a Tornai-karszt endemizmusa. 1982-től védettséget élvez, természetvédelmi értéke: 500 Ft/db /1982. évi 4. sz. tvr./. A védettségre való tekintettel csak a vizsgálathoz szükséges mennyiséget gyűjtöttem be. Mint egyik legérzékenyebb puhatestű fajunk, az eloszlásvizsgálatok jól rámutatnak a faj kevéssé ismert autökológiai igényeire.

A csaknem háborítatlan, a kiránduló útvonalaktól védett részen, algával vagy májmozával borított sötétszürke mészköves aljzaton mutatja az előfordult legkedvezőbb eloszlásképet a kumulatív eloszlást /5.,7., 8. gyűjtőhely/. Nagyobb számban az algás köveken dúsul fel /2., 3. ábra/. A kumulatív eloszlást a Szikla-forrástól több mint 500 m-re is tapasztaltam, azonban az összegyedszám a távolsággal arányosan csökken /3999, 2478, 1123 db/.

Még kedvező, de a gyűjtőhely egyes részeinek nem megfelelő voltára figyelmeztet az inzularis eloszlás /1., 6. gyűjtőhely/. Ennek oka a Szalajka forrás egységes aljzatú és tisztavízű gyűjtőhelyén a kirándulók okozta igénybevétel. /A gyűjtés idején gyerekek játszottak a mederben, gátakat építettek kövekből, ezzel változtatva a vízsebességet./ Az ingadozó vízsebesség és a kövek mozgatása nem kedvez a fajnak. A 6. kevésbé háborgatott gyűjtőhelyen /3. ábra/ a szigetszerű eloszlást egyértelműen a közepén erőteljesen felgyorsuló víz okozza, hiszen a négyzetek nagyobb részében nincs élő egyed, de a nagyobb kövek védett oldalán jelentős szigetszerű feldúsulás van /lásd: 3. ábra 6. kvadrát C részegysége/.

A háborgatott, 2. gyűjtőhelyen a Sadleriana pannonica a legkedvezőtlenebb inekvális eloszlásképet mutatja. Hasonló okok miatt, mint a Szalajka-forrásnál, de hozzájárul a Felső-tóból érkező oxigénben szegényebb víz is. E gyűjtőhely után a mésztufásodás kialakulásával megszűnik a faj jelenléte, és egészen a Szikla-forrásig nem kerül elő egyetlen egyed sem. Ezt igazolja az előző években végzett Sebesvíz-patakbéli vizsgálataim anyaga is: egy mellékérben dúsán élő Sadleriana pannonica előfordulása a fő ág mésztufás aljzatú vizével találkozáskor azonnal megszűnik /SZABÓ 1981b/. A 8. gyűjtőhely alatt a patakhordalékon már nem került elő élő egyed. Ekvális /egyenletes/ eloszlást a biotópok kis területén is változatos adottságai miatt nem tapasztaltam.

Az eddigi eredmények azt mutatják, hogy egy ritka, védett, endemikus fajunknak a Sadleriana pannonica-nak a legnagyobb kiterjedésű élőhelye a Szalajka-patak. A hatalmas egyedszámok /pl.: az 5. gyűjtőhelyen 1 négyzetméterre számítva 6398,4 egyed él!/ mellett a faj elhelyezkedése az élőhelyen a biotóp adottságaitól függ. Az eloszlástípus kifejezi az élőhely és a faj kapcsolatának kedvező vagy kedvezőtlen hatását. A Sadleriana pannonica-nak kedvező az algás, májmozás sötétszürke mészköves aljzat, az egyenletes 0-0,50 m/sec vízsebesség és a háborítatlanság. Kedvezőtlen hatása van a mésztufás és iszapos patakhordalékos aljzatnak, a magas vagy változó vízsebességnek, valamint a háborgatásnak. A pH és a vízhőmérséklet között az adott értékeken belül nem

Szalajka-patak: Felső-tó kifolyása
10 db 10-os osztású 25x25 cm-es kvadrát

○ : kövek

pH: 7,0

víz hő: 12,0°C

vízsebesség: 0,41 m/s

vízmélység: 12-20 cm

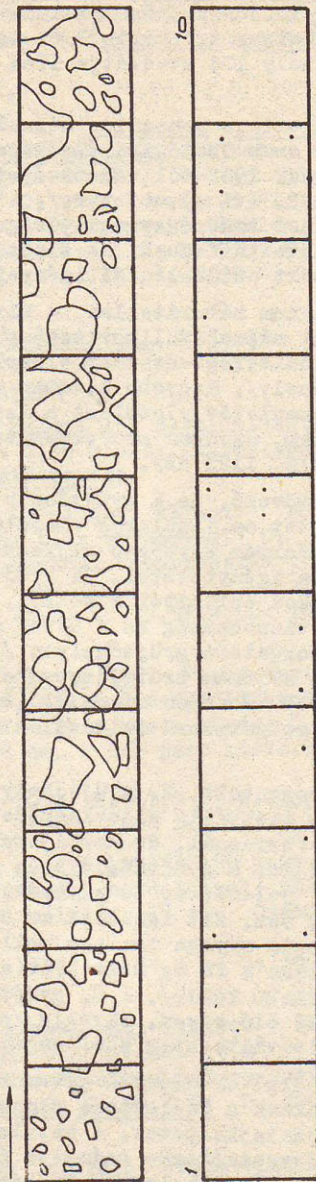
faj: Sadleriana pannonica

- 0-5 db • 6-10 db
- 11-20 db • 21-30 db
- 31-50 db • 51-100 db
- 101 db <

Σ: 45 db K: 11% D: 93,7%

diszperzió: inekvális

A: 0,28

1. ábra

Szalajka-patak: Szikla-forrás befolyása
10 db 16-os osztású 25-25 cm-es kvadrát

faj: Sadleriana pannonica

DB: kővek

PH: 6,4

vizhő: 17,0°C

vízsebesség: 0,21 m/s

vízmélység: 14-34 cm

- 0-5 db
- 6-10 db
- 11-20 db
- 21-30 db
- 31-50 db
- 51-100 db
- 101 db >

Σ: 999 db K: 99,97% D: 100%
diszperzió: kumulatív
A: 24,3

10

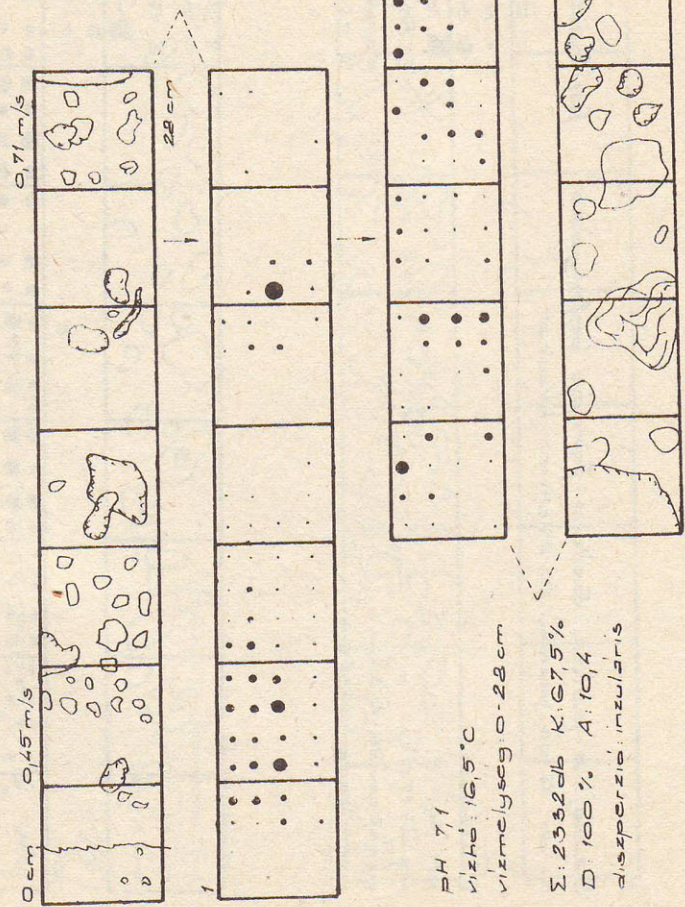
2. ábra

Szalajka-patak: Szikla-forrás alatti első hid

faj: *Sadleriana pannonicá*

14 db 16-os osztású 25,25cm-es kvadrát

- 0-5 db
- 11-20 db
- 31-50 db
- 101 db <
- 6-10 db
- 21-30 db
- 51-100 db

3. ábra

volt kimutatható összefüggés.

Zusammenfassung: Der Verteilungstyp drückt die günstige oder ungünstige Wirkung der Beziehung zwischen Lebensort und der Rasse aus. Für Sadleriana pannonica ist der algige, lebermoorige dunkelgraue Kalksteingrund günstig, eine gleichmässige Wassergeschwindigkeit von 0-0,5 m/sec und die Ungestörtheit.

Eine ungünstige Wirkung hat der Grund mit Kalktuff und schlammiger Anschwemmung, die grosse oder ungleichmässige Wassergeschwindigkeit und die Störung.

Der Lebensort der Rassen kam am oberen Teil des Szalajka-Baches wegen der grossen menschlichen Inanspruchnahme in Gefahr.

Irodalom

KOVÁCS, J. /1976/: Szalajka-völgyi Erdei Múzeum, Eger, 1-84. - PINTÉR, L. /1974/: Katalog der rezenten Mollusken Ungarns. Fol. Hist.-nat. Mus. Matr., 2: 123-148. - SZABÓ, S. /1981a/: Adatok a vizicsigák eloszlásvizsgálatához. Soosiana, 9: 75-81. - SZABÓ, S. /1981b/: Jelentés a Hór-patak völgy és csatlakozó vítfolyások molluskáinak eloszlásvizsgálatáról. Kézirat. - ZSILÁK, L. /1960/: A szilvásvárad Szalajka-völgy hidrológiai és hidrogeológiai vizsgálata. Hidr. Közl. 58-64.

SZABÓ SÁNDOR

Kunszentmiklós

Petőfi ltp. I. ép. I/5

H-6090